

**Відгук
офіційного опонента**

кандидата психологічних наук, доцента Каськова Ігора Васильовича
на дисертаційну роботу Сороки Олени Михайлівна
«Формування психологічної готовності майбутніх фахівців морського транспорту
до професійної діяльності в екстремальних ситуаціях», представлену на здобуття
наукового ступеня кандидата психологічних наук зі спеціальністю 19.00.09 –
психологія діяльності в особливих умовах

Актуальність обраної теми. Вивчення дисертації та праць здобувача, опублікованих за темою дисертаційної роботи свідчить про те, що обрана тема є надзвичайно актуальною для діяльності особистості в особливих умовах і, зокрема для морської галузі, яка характеризується не просто насиченістю, а перенасиченістю екстремальними ситуаціями. Звідси виникає потреба вести мову про посилення психологічної підготовки курсантів морських навчальних закладів до майбутньої професійної діяльності.

Зважаючи на зростання міжнародних вимог до якості навчання фахівців морського транспорту та на постійні прояви аварій і катастроф морського транспорту, підвищення якості їхньої професійної підготовки залишається надзвичайно актуальною потребою. Особливо така актуальність проявляється в необхідності вдосконалення професійно-психологічної підготовки моряків з метою забезпечення високого рівня їхньої психологічної готовності до професійної діяльності в екстремальних ситуаціях.

Необхідно зазначити, що на сьогоднішній день, незважаючи на достатньо велику кількість наукових праць з цих питань, завдання психологічної підготовки фахівців морського транспорту до дій в екстремальних умовах ще не розглядалися з точки зору формування їхньої психологічної готовності до професійної діяльності в екстремальних ситуаціях на основі розвитку аутопсихологічної компетентності та аутокомпетентнісної підготовки. Усе це актуалізує тему дисертаційного дослідження та її важливе практичне значення для безпеки

№	4	Вх. №	5167
місяць	16	дні	11 20 18
ОШДП ДОКУМЕНТАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАДРСУ ім. В.Хмельницького			

мореплавства.

Потрібно віддати належне здобувачці в тому, що вона, працюючи у морському закладі вищої освіти, не тільки звернула увагу на це складне питання, а й взяла на себе відповідальність його вирішувати. Тим самим дисертантка демонструє бажання впровадити гуманістичний підхід до людини, навіть у такій специфічній сфері як морська галузь.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій. Вивчення дисертаційної роботи свідчить про те, що здобувач чітко визначила об'єкт, предмет, мету, завдання дисертаційної роботи і послідовно реалізувала пізнавальні та перетворюючих дій щодо предмета дослідження. Нею узагальнено основні теоретико-методологічні підходи до аналізу досліджень професійної діяльності фахівців морського транспорту як діяльності в екстремальних умовах, а також вимог, що висуваються до особистості моряка як спеціаліста екстремального профілю, досліджені структурні компоненти психологічної готовності фахівця морського транспорту до професійної діяльності в екстремальних ситуаціях..

Дисертаційна робота складається з трьох розділів, списку використаних джерел та додатків.

У першому розділі дисертанткою здійснено теоретичний аналіз різних підходів до вивчення проблеми психологічної готовності фахівця морського транспорту до професійної діяльності в екстремальних ситуаціях. Здобувачем визначено, що професійна діяльність фахівців морського транспорту відбувається в екстремальних умовах діяльності та характеризується насиченістю екстремальними ситуаціями, що обумовлено комплексним впливом різноманітних екстремальних чинників. До екстремальних ситуацій професійної діяльності моряка разом із сукупністю аварійних ситуацій на судні відносяться: загроза піратського полону, загроза терористичного акту, вплив небезпечного природного явища, катастрофи, стихійного лиха та ін.

З'ясовано, що важливою умовою забезпечення безпеки на морі та надійності ПД фахівців морського транспорту є формування в них психологічної готовності до ПД в екстремальних ситуаціях. Розвиненість у моряків здатності до

психологічної саморегуляції на внутрішньоособистісному рівні відіграє важливу роль у системі безпеки та зниження аварійності на морському транспорті в екстремальних умовах. В умовах екстремальності професійних ситуацій аутокомпетентнісна саморегуляція моряка сприяє аутогенному блокуванню активації розвитку негативних психічних станів, присутніх до моменту розвитку екстремальної ситуації (тривога, страх, депресивність, професійна самотність тощо), і тих, розвиток яких обумовлюється процесом екстремальної динаміки самої екстремальної ситуації.

У *другому розділі* свого дослідження дисертант розкриває шляхи та умови формування психологічної готовності майбутніх фахівців морського транспорту до професійної діяльності в екстремальних ситуаціях.

У процесі дослідження дисертантка дійшла висновку, що психологічна готовність майбутніх фахівців морського транспорту до професійної діяльності в екстремальних ситуаціях на основі розвитку аутопсихологічної компетентності забезпечується комплексом *зовнішніх та внутрішніх* психолого-педагогічних умов, що визначають ефективність процесу його професійної підготовки. Структурування компонентів системи психологічного забезпечення процесу аутокомпетентнісного формування психологічної готовності до екстремальних ситуацій в умовах морського навчального закладу, як *зовнішні* умови вказаного процесу, визначає в ній три комплексні складові-блоки: соціально-психологічний, психодіагностичний та індивідуально-психологічний.

За результатами теоретичного дослідження *внутрішніми умовами* формування психологічної готовності майбутніх моряків до професійної діяльності в екстремальних ситуаціях виступає особистісний комплекс професійно-важливих рис та якостей, а також знань і практичних вмінь та навичок. Комплекс визначає структуру психологічної готовності з точки зору системного структурування аутопсихологічної компетентності (мотиваційно-когнітивний, емоційно-вольовий, операційний комплексні компоненти).

При цьому складовими комплексних компонентів психологічної готовності майбутніх фахівців морського транспорту до професійної діяльності в

екстремальних ситуаціях як критерії психологічної готовності визначено: мотиваційно-когнітивний компонент, емоційно-вольовий компонент та операційний компонент.

За результатами аналізу наукових розробок, дисертанткою розроблено програма формування психологічної готовності майбутніх фахівців морського транспорту до професійної діяльності в екстремальних ситуаціях, яка на основі підвищення рівня аутопсихологічної компетентності, сприяє розвитку здатності до самокорекції, самоконтролю, саморегуляції майбутніх моряків як показників їх психологічної готовності до професійної діяльності в екстремальних ситуаціях. Загальна структура програми включає три послідовних етапи формування психологічної готовності майбутніх моряків на базі розвитку аутопсихологічної компетентності в процесі професійної підготовки, контроль 18 критеріїв психологічної готовності в ході реалізації навчальних та практичних заходів. Етапи авторської розробки мають свою конкретну мету і своє змістовне наповнення.

Головна мета **підготовчого етапу** створити організаційні та психолого-педагогічні умови процесу формування психологічної готовності майбутніх фахівців морського транспорту до професійної діяльності в екстремальних ситуаціях, спланувати навчально-практичну роботу на основі реалізації стратегічних принципів інтеграції, гуманізації та індивідуалізації.

Головна мета **другого етапу** – практичне формування та розвиток аутокомпетентнісних складових (самоконтролю, самокорекції, саморегуляції) психологічної готовності до екстремальних ситуацій професійної діяльності майбутнього моряка.

Головна мета **третього етапу** – завершення процесу формування психологічної готовності майбутніх моряків до професійної діяльності в екстремальних ситуаціях, вдосконалення майбутніми фахівцями в умовах плавальної практики аутопсихологічних навичок аутогенної самокорекції тривоги та страху перед ймовірними екстремальними ситуаціями професійної діяльності.

У третьому розділі здобувачем подано результати експериментальної перевірки ефективності програми формування психологічної готовності майбутніх фахівців морського транспорту до професійної діяльності в екстремальних ситуаціях. Аналіз результатів експериментального дослідження, отриманих у ході практичної реалізації програми та опрацьованих методами математичної статистики, дає можливість зробити висновок про її ефективність. При дослідженні характеру статистичного зв'язку між показниками отримані результати експерименту статистично достовірно ($p \leq 0,05$) свідчать про доцільність застосування аутокомпетентнісного підходу для ефективного формування психологічної готовності майбутніх фахівців морського транспорту до екстремальних ситуацій професійної діяльності. Сформована на аутокомпетентнісній основі ефективна здатність майбутнього моряка до аутогенної саморегуляції, самоконтролю та самокорекції визначає високий рівень забезпечення психологічної готовності майбутніх фахівців морського транспорту до професійної діяльності в екстремальних ситуаціях.

Змістовність програми формування психологічної готовності майбутніх фахівців морського транспорту до професійної діяльності в екстремальних ситуаціях визначено на основі підвищення рівня аутопсихологічної компетентності майбутніх моряків щодо розвитку аутогенної самокорекції (саморегуляції) тривоги та страху перед ймовірними фаховими екстремальними ситуаціями. На цій основі та на базі обґрунтування характеристик, можливостей та переваг застосованої в розглянутій програмі комплексної методики аутогенного тренування визначено практичні рекомендації щодо самостійної підготовки майбутніх моряків до екстремальних ситуацій.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження є очевидною і полягає в тому, що дисертантом: *уперше*: обґрунтовано можливість та доцільність застосування аутокомпетентнісного підходу як чинника підвищення ефективності професійно-психологічної підготовки майбутніх моряків у контексті формування в них на основі аутогенної саморегуляції психологічної готовності до професійної діяльності в екстремальних ситуаціях; теоретично обґрунтовано зміст програми

формування психологічної готовності майбутніх фахівців морського транспорту до професійної діяльності в екстремальних ситуаціях; *удосконалено*: змістове наповнення компонентів психологічної готовності майбутніх фахівців морського транспорту до професійної діяльності в екстремальних ситуаціях (мотиваційно-когнітивний, емоційно-вольовий та операційний); наявні теоретико-методологічні підходи щодо ефективного формування та розвитку психологічної готовності майбутніх фахівців морського транспорту до професійної діяльності в екстремальних ситуаціях з урахуванням вимог, що висуваються до особистості моряка як спеціаліста екстремального профілю; *подальшого розвитку набули*: наукові уявлення про екстремальні ситуації професійної діяльності моряка; шляхи навчально-практичної роботи щодо аутокомпетентнісного формування психологічної готовності майбутніх моряків до професійної діяльності в екстремальних ситуаціях (інтеграція комплексу фундаментальних і спеціальних професійних знань моряка разом із спеціальними психологічними знаннями; *гуманізація* та гуманітаризація морської освіти; *індивідуалізація* навчального процесу підготовки майбутніх фахівців морського транспорту).

Практичне значення результатів дослідження полягає: у розробці програми формування психологічної готовності майбутніх фахівців морського транспорту до професійної діяльності в екстремальних ситуаціях, а також у її практичному впровадженні в процес підготовки курсантів морського навчального закладу. Матеріали дослідження можуть бути використані у військово-морських та морських навчальних закладах держави.

Повнота викладу Основні результати дослідження за темою дисертації опубліковано у 17 наукових працях, із яких 5 наукових статей – у фахових виданнях України в галузі психології, 1 стаття – у виданні, що включено до міжнародних науко метричних баз, 11 публікацій – у матеріалах наукових конференцій.

Зміст автореферату є ідентичним змісту основних положень дисертації.

Дисертаційне дослідження є завершеною працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані результати щодо психологічних особливостей запобігання

та подолання босінгу у ВПС.

Оцінюючи позитивно дисертаційне дослідження Сороки Олени Михайлівна, вважаю за потрібне висловити **декілька зауважень**, а саме:

1. На нашу думку, автору бажано було б посилити новизну підрозділу 1.2, конкретизуючи вимоги, що висуваються до особистості фахівця морського транспорту як спеціаліста екстремального профілю. Це варто було б зробити за кожним компонентом готовності керівника до цієї роботи.

2. Робота більш виграла, якщо б разом із структурними компонентами психологічної підготовки майбутніх моряків, автором було розроблено концептуальну (теоретичну) модель організації та проведення психологічної підготовки майбутніх фахівців морського транспорту.

3. У дисертації варто було б більше уваги приділити можливостям застосування аутотренінгу в різних умовах професійної діяльності фахівців морського транспорту з метою оволодіння методикою самокорекції тривоги та страху перед ймовірними екстремальними ситуаціями професійної діяльності.

Однак викладені зауваження не знижують цінності наукової роботи, її науково-теоретичного і практичного значення.

Висновок: вважаємо, що за актуальністю теми, а також ступенем новизни й обґрунтованості дисертаційна робота Сороки Олени Михайлівна повністю відповідає вимогам що висуваються до кандидатських дисертацій, а здобувач заслуговує присудження їй наукового ступеня кандидата психологічних наук зі спеціальності 19.00.09 – психологія діяльності в особливих умовах.

Офіційний опонент

Доцент кафедри практичної психології

Факультету педагогіки і психології

Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова

кандидат психологічних наук, доцент

«12» листопада 2018р.

